

ORHAN KEMAL'İN ÖYKÜLERİNDEKİ TEKRARLAR

Yard. Doç. Dr. Bedri AYDOĞAN

Çukurova Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
baydogan@cu.edu.tr

ÖZET:

Orhan Kemal, şiir, öykü, tiyatro ve roman gibi edebiyatın değişik türlerinde ürünler veren çok yönlü bir sanatçıdır. 1950'den sonra edebiyatımızın çok yazan ve çok okunan yazarı olarak dikkati çeker. Adana'dan ayrılıp İstanbul'a geldiğinde geçimini yazdıklarıyla sağlamaya çalışır. Bu nedenle hızlı ve çok yazar. Bu tempo elbette bazı risk ve sakıncalar da doğurur. Bunların başında tekrara düşmek gelir. Orhan Kemal, öykülerinde kimi tekrarlara düşmüştür. Bu makalede Orhan Kemal'in öykülerindeki tekrarlar belirlenmiş ve bunların nedenleri üzerinde durulmuştur.

Repetitions in Orhan Kemal's Tale

ABSTRACT:

Orhan Kemal is a man of many parts producing various kind of literature like poem, tale, theater and novel. After 1950, he draws attention as voluminous and widely read author. After leaving Adana and coming to İstanbul, he makes his living by his writings. That's why he writes fast and alot. Of course this tempo causes some risks and drawbacks. Most known of them is repetitions. Orhan Kemal did some repetitions in his tales. In this article, repetitions in Orhan Kemal's tale are determined and their reasons are discussed.

Her bireyin olduğu gibi her yazarın da kendine özgü bir dünyası vardır. Bu dünya çeşitli olaylar, durumlar, görüntüler, bilgiler, gözlemler ve yaşantılardan örülmüştür. Bütün bu öğeler kişilerin duygu ve hayal dünyasında işlenerek çeşitli ürünlere dönüşürler. Duygu ve hayal dünyasını en geniş biçimde işletip kullananlar ise sanatçılardır. Onların dünyasından süzülenler sanat eserleri biçiminde insanlığın karşısına çıkarlar. Sanatın bir alanı olan edebiyatta da şiir, öykü roman ve başka ürünler olarak okuyucunun önünde yerlerini alırlar.

Orhan Kemal edebiyatın birçok türünde örnekler veren bir sanatçımızdır. Şiirle başlamış, öyküye geçip orada kalemini biledikten ¹ sonra romanı denemiş ve başarılı

¹Orhan Kemal bu konuda Mustafa Baydar'a şunları söyler: “ Hikaye bende romana geçişte bir merhale oldu. Kanaatimce küçük ve uzun hikâyelerde iyice bilenmeyen kalem, romanı zor yazar, yahut yazamaz.” (Bezirci,1984:54)

örnekler vermiştir. **İspinozlar** ile tiyatroya uzak olmadığını göstermiş, bazı öykü ve romanlarını da tiyatroya uyarlamıştır². Geçim yükünü hafifletmede epey yararı olan çok sayıda da senaryo yazmıştır³. Gazetelere röportajlar da veren Orhan Kemal, yazıları ve edebi eserlerinin geliriyle geçimini sağlamaya çalışmıştır. O günkü koşullarda bu yolla yaşam sürdürmek epeyce güç olduğundan dur durak bilmeden yazmak zorunda kalmıştır. Hızlı ve çok yazmanın bazı riskleri, olumsuz sonuçları da vardır. Bunların başında tekrara düşmek gelmektedir. Sanatçılar için tekrara düşmek gerçekten istenmeyen durumlardan biridir. Orhan Kemal de kimi öykülerinde bu istenmeyen duruma düşmüştür.

Orhan Kemal'de kişi, olay, durum, motif ve dile ilişkin çeşitli öğeler açısından da tekrarlar bulunmaktadır. Bir kusur sayılmayan bu tekrarlar, Orhan Kemal'in dünyası ve o günün Türkiye'si hakkında bilgi vermektedirler. Birinci, Bafra, Harman ve Boğaziçi sık geçen, tekrarlanan sigara adlarıdır. Ürün ve marka çeşitliliği olmadığından zorunlu tekrarlardır. Bu adlar zamanın sosyal ve ekonomik yapısı üzerine fikir verecek biçimde kullanılmışlardır. Gelir durumu en düşük olanlar Birinci, en yüksek olanlar Boğaziçi içerler. Ancak biz bildirimizde bu tip zorunlu ya da küçük çapta tekrarlar değil, içeriğe yönelik daha büyük benzerlikler ve tekrarlar üzerinde duracağız. İçerik yönünden birbirine benzeyen hatta neredeyse aynı olan öyküleri ele alıp bir belirlemede bulunacağız. Orhan Kemal'in inceleme dışı tutacağımız zorunlu ve küçük diye nitelediğimiz tekrarlarından birkaç örnek vermeyi de yararlı buluyoruz:

1- Orhan Kemal'in öykülerinde bazı ürün ve nesne adlarıyla ilgili tekrarlar vardır. Sigara olarak çoğu kez Bafra geçer. Otuzluk sigara paketleri çıkartılıp masaya konur. Bir kadın parfümü söylenecekse adı Şanuvur olur.

“Arabanın içi kuvvetle şanuvur kokmaya başlamıştı.” (*O Kadın*, KK, 179)

“Ardında hafif bir şanuvur kokusu bırakıp, çıkıp gitti.” (*Şen Dul*, İÇ, 278)

2- Leit motif özelliğinde aynı öykü içinde geçen tekrarlar vardır.

“Oğlunun incecik boynundaki mavi mavi atan damarı hatırladı.” (*Bir Başka Korku*, KK, 121)

“İnce boynundaki damar gene mavi mavi atıyordu çocuğun.” (*Bir Başka Korku*, KK, 124)

2 Orhan Kemal'in ilk oyunu **İspinozlar** 1964'te oynanmış, 1965'te kitaplaşmıştır. Aynı oyun 1966 yılında Yalova Kaymakamı adıyla Ulvi Uraz tiyatrosunda oynanmıştır. Bunun dışındaki oyunları öykülerinden oyunlaştırılmıştır. Bunlar: **Eskici Dükkanı**, **72. Koğuş**, **Kardeş Payı**, **Murtaza**, **Üç Kağıtçı**. Bu beş oyundan dördünü Orhan Kemal, **Üç Kağıtçı**'yi ise Ersan Uysal uyarlamıştır.

³ Sipariş üzerine yazdığı senaryolar geçim yükünü hafifletmede epey iş görmüştür. “Yeşilçam'a üç yüze yakın senaryo yazdım.” (OKİK,346) diyerek bir sayı verir ki çok büyük bir sayıdır. Ayrıca senaryo konusunda bir kitap yazması bu konuda uzmanlaştığını gösteriyor.

“Gerçekten de ‘erkek gibi’ yürüyordu kadın!” (Yerli Turist, KK,103)

“ ‘Erkek gibi’ yürüyordu kadın!” (Yerli Turist, KK,103)
“Hep o ‘Erkek gibi’ cevapladı.” (Yerli Turist, KK,104)

3- Demokrat Parti ve Vatan Cephesi, Orhan Kemal’in öykülerinde politik bir öge olarak gönderme yoluyla tekrarlanmaktadır.

“Cart V.C. li vesikası üstelik selâm dururdu polisler!

...
-Nasıl olacak Ali’nin külâhını Veli’ye, Veli’ninki Ali’ye. Semtinde bir VC ocağı açtı, tamam.” (Dayı Şoför-Korsan Araba, KK,113)

“-Aaaah Nuri ah. İnsan bu kadar vefasız olur mu? Beni nasıl unutursun? Seninle CHP için az mı döğüşmüştük. **DP’nin VC’lileriyle?**” (Teklif mi Var?, YYB, 173)

“**DP nin VC’lileri** ortalıkta kol geziyor, har vurulup harman savruluyordu.” (Amaan Boooyacı! İÇ,317)

4- Orhan Kemal bazen aynı benzetmeleri kullanarak benzetme tekrarı yapar.

“Baktım. Gerçekten de, yeşil, çağla yeşili pardesüsü içinde **bir sap kiraz.**” (Yavru, KK, 203)

“İdeal dedikleri **bir sap kiraza** benzeyen vücudunu hayli bozmuş...” (Dolmuşta, İÇ,329)

5- Özyaşamöyküsel özellikteki öykülerinde kendisiyle ilgili belirlemede ve kentlerle ilgili nitelendirmesinde aynı sözcükleri kullanır.

“ Doğduğum memleketteki işim elimden alınmış, çaresiz, **büyük şehre itilmişim.**” (Hemşerim, KK,304)

“Yıllarca önce Çukurova’daki işim elimden alınmış, âdeta **İstanbul’a itilmişim.**” (On Beş Kuruş,YYB,84)

“Ama ben adeta **itiliyordum İstanbul’a**” (OKİK, 88.)

“Ortaşark’ın en **büyük şehrinin beton, çelik, asfalt ihtişamı**, yaprak yeşili, muz sarısı, elma kırmızısı, çilek pembesi umurumda değildi.” (Cigara,İÇ,326)

“**Büyük şehrin beton, asfalt ihtişamını** gözlerim görmüyor,” (Hemşerim, KK,304)

5- Bazı hareketleri anlatırken başvurduğu tekrar kalıpları vardır. Örneğin sandalyeden ya da oturduğu yerden arkasına dönen bir kişi ile ön koltuktan arkaya dönen bir şoförü şu kalıpla verir:

“**Yarım sol yaparak** ablak yüzünün tamamını görmeğe çalıştım.”(Dayı Şoför-Korsan Araba, KK,114)

“Şoför **yarım sağla** arkaya döndü.” (Yerli Turist, KK,104)

“Adam uzatmadı. **Yarım sol yaparak** sırtını hafifçe çevirdi.” (Enayi, KK,257)

6- Bazı tiplerin tasvirlerindeki tekrarlar da dikkati çeker. Sonradan görme zenginler, kalantor adam tipleri birbirine benzer biçimde tasvir edilir.

“Tam bu sırada, **kabakıyım** biri, pırıl pırıl iskarpinlerini cızırdıdata cızırdıdata kalabalığı yardı, müessese kapısında elindeki ordinolara göre isim okuyan memura sokuldu. Kolalı yakası, yepyeni **lacivert kostümü, kalın çerçeveli gözlüğü.**

-**Vali** desem değil.

-**Mebus** filan mı acep?” (Adam, KK,254)

“Kurşunî **rölöve şapkası**, siyah çizgili açık kurşunî kostümü, kolalı yaka, irice bağlı siyahı çok açık kurşunî kravatı, gömlekle bile ılık ılık terlenen sıcak ağustos gecesinde ceketi, hatta yeleşti...”

Bu küçücük, bu hayli pis şaraphanede kim bu ‘kalantor’?

Hâkim, umum müdür, yahut herhangi bir taşra vilayetinin **valisi** mi?..Yoksa halkın nabzını yoklamaya çıkmış bir mebus;

...

O hep asık yüzüyle, **rölöve şapkasını** çıkarıp yanı başındaki çiviye astı. Ortası basık, **çifte kafalı başının tepe saçları dökülmüştü.** Elektriğin altında cilâlanmış gibi parlıyordu.

...

Kıllı kocaman eli bardağa uzandı.

...

Sağlam yapıydı. Çifte kafalı, iri başını omuzları arasında dimdik tutan kalın boynu kısa ensesi kat kattı.

...

Esaslı bir kodamana benziyordu.” (Babil Kulesi, KK,239)

“Tartışmalar durakta başlamıştı. **Bağa gözlüklü, kocaman göbekli, rölöve şapkalı** adam sıra mıra dinlemeden gelmiş, ortalarda bir yere girivermişti.” (Ukala, İÇ,333-4)

“Gözlerim ona, yani ‘Çift Kösele’ye takılmıştı. **İri gövdesi, kocaman başı, kilise direği gibi sağlam boynu, kıpkırmızı ensesiyle** korkunç bir vurdumduymazlık içinde, yanındaki kadıcağıza bakmıyordu bile. Halbuki büyük bir şehirde yaşıyordu. Kravat takmasını, saçlarını briyantınleyip taramasını, **İngiliz kupon** taklidi kostüm giymesini pek âlâ biliyordu.

...

Çift köseleler yalnız kıyafet, **kelle kulak yerinde** oluşlarıyla değil, yaşayışlarıyla da ötekilerinden ayrılıyordu. Bir defa, görünüşleri itibariyle çift kösele pabuçlar gibi kaba, çokluk saygısız, zaman zaman da küstah olurlar.

..

-Şu ön koltukta oturan yarmaya bak! dedi.

...

-**Kelle koltuk** da yerinde , dedim.

-**Ense ense** ya?

-Ya boynundaki kravat hayvanım?

..

Kalıbı, kıyafeti öyle sinirime dokunmuştu ki...

...

Baygın balık gözleri, belki simsiyah, kaba bıyığı, çatık püskül kaşları.” (*Çift Kösele*, KK,323-4-5)

“Bu kadar **kiloyu** nasıl almıştı. Ya parmaklarındaki yüzükler?

...

- ...Vaziyetinden belli değil mi? Sabahları bir kilo süt, sekiz yumurta, öğlende de pırzola. Görmüyor musun ensemi?

-**Ensesini** uzattı: Eskiden böyle miydi? Şu pazuma bir bak hele!

...

Sigarasından üstüste duman aldı, **sert, siyah kıllar fırlamış, kemerli burnunun** karanlık deliklerinden öfkeyle çıkardı.

...

-Bu sırtımdaki elbise var ya, **İngiliz kuponu**. Böyle dört dene daha var evde!” (*Hemşerim*, KK, 305, 6,7,8)

“Sirkeci kahvelerinden birinde, bir masa ötemdekilerin yârenliklerine dalmıştım ki, **parmakları altın yüzükler içinde, kılı, kalın esmer bir el** saygısızca uzandı. Başımı kaldırdım, o: Hemşerim!

Maşallahı vardı. **Göbek, kelle kulak**...buyur edemedim.” (*Hemşerim*, İÇ,309)

“ Bir doksan beş boyu, yüz kiloluk gövdesiyle muhteşem bir balkabağı rahatlığı içinde, camın gerisine kurulmuştu.

...

İçinde yüzdüğü ‘Refah’ hakkında fikir verebilecek kalın **altın yüzükler taşıdığı eliyle** beni çağırıyordu. Gittim. Koyu nefli **İngiliz kupon** kumaşından elbisesi içinde bir ayı balığı gibi bingil bingildi.” (*O* , İÇ, 266)

Örneklediğimiz bu benzerlikler daha da artırılabilir. Bu benzerlikler Orhan Kemal’in üslup özellikleri yanında kişisel ve sosyal dünyasını da yansıtır. Bu yolda yapılacak bir inceleme Orhan Kemal’in dünyasını ortaya koyma açısından yararlı olur. Bu örneklerden sonra biz asıl inceleme konumuz olan büyük oranda birbirine benzeyen öykülere geçiyoruz. Benzer öyküler arasında bir eşleştirme yaptık. Önce bu eşleştirme listesini vermek istiyoruz.

1- *Kovboylar* (DHV) --- *Kovboylar* (İÇ) --- *Kovboylar* (YYB)

2- *Kız Evlat* (YYB) --- *Marilyn* (KK)

3- *Kim Kime* (YYB) --- *Üç Berduş* (KK)

4- *Boyacı* (YYB) --- *İyi İnsanlar* (KK) --- *Aman Boyacı* (İ.Ç.)

5- *Hemşerim* (KK) --- *Hemşerim* (İÇ) --- *On Beş Kuruş* (YYB)

6- *Haysiyet Meselesi* (KK) --- *Cigara* (İÇ)

- 7- Öteki (KK) --- Şen Dul (İÇ)
8- Ölü müdür öldürür müdür? (YYB) --- Delil (KK)
9- Bono (KK) --- Teknik (İÇ)
10- Kart Kedi (YYB) --- Delifişek (KK)
11- Haksız (YYB) --- Ukala (İÇ)
12- Dolmuşta (İÇ) --- Yerli Turist (KK)

1-Kovboylar

Orhan Kemal'in *Kovboylar* adlı öyküsünün üç varyantı bulunmaktadır. Bu öykü ilk olarak **Dünyada Harp Vardı** kitabında yer alır⁴. Orhan Kemal'in ölümünden sonra öyküleri önce Bilgi sonra Tekin Yayınevine toplu olarak yayımlanır⁵. Toplu öykülerinin ilk kitabı olan **Yağmur Yüklü Bulutlar**'da da *Kovboylar* öyküsü yer alır. Bu öykü **Dünyada Harp Vardı** adlı kitaptakinin aynısı olsaydı sorun yoktu. Çünkü bu kitabın ayrı baskısı yapılmadığı için bu varyantın eksildiğini düşünebiliriz. En azından okuyucu bundan haberdar değildir. **Yağmur Yüklü Bulutlar**'daki *Kovboylar* öyküsü değişiklikler gösterdiğinden yeni bir varyantla karşı karşıya kalıyoruz. 1971 Mayısında basılan **İstanbul'dan Çizgiler** adlı kitapta da diğerlerinin aynısı olmayan bir *Kovboylar* öyküsü var. Dolayısıyla elimizde aynı adı taşıyan aynı konuyu işleyen ama kimi yönlerden ayrılan üç varyant bulunmaktadır.

Kovboylar adlı öykünün özeti şöyledir:

Mahallenin yaramaz çocukları kovboy kılığına girip oynamaktadırlar. Kendilerini okudukları çizgi romanlardaki kahramanlarla, belki bazı film kahramanlarıyla özdeşleştirmişlerdir. Tahtadan ya da hayali atlarına binmiş kovboyculuk oynamaktadırlar. Mahalleden geçen iri yapılı bir adamın dikkatini

⁴ Orhan Kemal'in öyküleri ölümünden sonra ilk kez Bilgi yayınevi'nce dört kitap olarak yayımlanmıştır:

Yağmur Yüklü Bulutlar (Hikâyeler I) 1974, **Kırmızı Kúpeler** (Hikâyeler II) 1974, **Oyuncu Kadın** (Hikâyeler III), **Serseri Milyoner-İki Damla Gözyaşı** (Hikâyeler IV) 1976.

Orhan Kemal hayattayken öyküleri 12 kitap olarak yayımlanmıştır. **Dünyada Harp Vardı** bunlardan biridir. Ölümünden sonra Orhan Kemal'in kitaplarının bazıları bağımsız olarak çıkmaya devam etmiş, bazıları toplu öykülerine aktarılmıştır. **Dünyada Harp Vardı** bağımsız olarak çıkmayan öykü kitapları arasında yer alır. Orhan Kemal'in bağımsız olarak basılmaya devam eden öykü kitapları şunlardır:

Ekmek Kavgası, Sarhoşlar, Çamaşırcının Kızı, 72'nci Koğuş, Önce Ekmek.

⁵ Orhan Kemal'in öykülerinin yayım hakkı daha sonra Tekin Yayınevi'nce satın alınmış ve kitapları bu yayınevine basılmıştır. Tekin yayınevi tarafından bir önceki dipnotta verdiğimiz beş öykü kitabı bağımsız olarak basılmaya devam edilmiş, geride kalan öyküler dört kitapta toplanarak birkaç kez basılmıştır. Bunlar:

Kırmızı Kúpeler / Yağmur Yüklü Bulutlar / Oyuncu Kadın / Grev.

çekerler. Adam çocukların oyunlarından ve söylediklerinden bir şey anlamaz. Küçük bir kıza sorunca da onun ve arkadaşlarının alaylarıyla karşılaşır. Bilgisizliğine yönelen alaylar karşısında küçülen adam mahalleden kaçır.

Bu özet aşağıda alıntı yaptığımız üç ayrı *Kovboy* öyküsünden ilk ikisinin özetidir. Üçüncü *Kovboy* öyküsü ilk ikisinden biraz farklıdır. Bir kere anlatım biçimi değişir. Burada birinci kişili bir anlatım biçimi ve ben anlatıcı vardır. Bir yazar olan anlatıcı çalışırken pencereden çocukların gürültüsünü duyar. Onların öyküsünü anlatır. Mahalleden geçen adam, bu kez yerini içerden birisine bırakır. Mahallenin tüm kızlarının hayran olduğu bu iri yarı genç, sinemanın bekçisidir. Çocuklar sinemaya gelir ve bu kez onu zor duruma sokarlar. İki grup olup savaş oyunu oynarlar. Bir grup kovboy diğer grup kızılderili olur. Oyun esnasında çocuğun birinin burnu kanar. Anneler devreye girer. Çıkmak üzere olan bir mahalle kavgasını muhtar önler. Çocuklar barışırlar.

Üç öyküde de çocukların kendilerini çizgi roman kahramanları yerine koyarak oynamaları anlatılır. Konu ortaktır, ama işleyiş, dil ve üslup açılarından aralarında farklılıklar vardır. Özellikle üçüncüsü diğer ikisinden ayrılır. Aşağıda üç öyküden de birer bölüm alıntılanarak hem benzerliklerini hem de üçüncünün farklılıklarını ortaya koymak istiyoruz:

“Koyu, kalın bulutlar ardındaki güneşten iz yok. Sabun fabrikasını çevreleyen oluklu çinkolar renginde her yan. Gri. Soğuk gri, kuru ağaç dallarında çatırdıyan rüzgâr gri...

İrili ufaklı, kızılı oğlanlı çocuklar. Oğlanların başlarında gazete kâatlarından külâhlar, bellerindeki kınaplara geçirili oyuncak tabanca, ya da beygir, öküz çene kemikleri. Bir ikisi sopadan atları üzerinde, sabırsız. Sümüklü burunlar, sümüklü ufacak burunlar tek yanıt bekliyor sopadan atları üzerindeki kilerden. Tek yanıt! Ne ana, ne baba, ne ekmek, ne okul. Evet tek yanıt yeter. Seve seve gidebilirler ölüme!

Elektrikçinin oğlu Yassı Yunus karşı pembe konağın köşesine gizlenmeğe çalışıyor. Elinde teneke tabanca. Alesta. Yanındaki “Heeey cooo” mırıltısını duymuyor. “Heeey cooo” Çatalkafa’nın dudaklarında; Çatalkafa da duymuyor dudaklarındakini.

Yakınlarda bir mantar tabancası: Gümme!!!
Arkasından ses, sesler:
-Kıy kıy kıyyy!!
-Yip yip yuuu!!!
-Haloo Devey Kroket!
- Haloo Vil Boney!!
-.....
-.....” (Kovboy, DHV,33)

“Güneş, koyu gri bulutlar ardında silinip gitmiş. Dünya âdeta gri. Soğuk gri, esen rüzgâr gri, çocuk çığlıkları bile gri.

Soğuktan mosmor çocuklar, kızılı oğlanlı sokağı doldurmuşlar. Oğlanların başlarında gazete kâğıtlarından külâhlar, bellerinde, kayış yerine kullanılmış kinnaplara geçirili beygir ya da öküz çene kemikleri: Tabancalar. Çocuklardan birkaçında at yerine sopalar. Sopalarına at’mışlarcasına kurulmuş, alabildiğine ciddiler. Sümüklerini arada kollarına sili siliveriyorlar. Çocuklardan çoğu sümüklü ama, hemen hemen hepsi de, at üstündeki “Komutan”larından ciddî bir sabırsızlık içinde “Yanıt” bekliyorlar. Yanıt, tek yanıt! Şu anda artık ne ana, ne baba, ne öğretmen, ne abla, ne ağabey, ne de Allah! Sopadan atları üzerindeki “Abi”ler ana, baba, abla, ağabey, okul, ekmek. Tek yanıt, evet tek yanıt! Ölüme seve seve gidebilirler!

Arkadaşları arasında adı “Yassı” olan elektrikçinin oğlu, karşıdaki pembe evin köşesine gizlenmeğe çalışıyor. Elinde boyaları dökülmüş teneke bir tabanca. Tabancası, yaylanmış ince bacaklarıyla alesta. Yanındaki “Heey Cooo...” mırıltısını duymuyor. “Heey Cooo...” Çatalkafa’nın dudaklarında mırıltı. Çatalkafa’nın da duyduğu yok dudaklarındaki mırıltıyı.

Yakınlarda birden bir mantar tabancası patladı.

Yanıt bu muydu?

Sokak bir anda çocuk çığlıklarıyla doluverdi:

-Kıy kıy kııı!

-Yip yip yuuuu!

-Haloo Devey Kroket!

-Haloo Vil Boney!!

-Okey

-.....?

-.....” (Kovboylar ,YYB, 252)

“Çoktandır evde oturup çalışma alışkanlığımı yitirmiştim. Yarı yorgunluk, yarı da evin sessiz bir köşesinde çalışmak özlemi, masamın başına geçtim, aldım yazı makinemi önüme, başladım. Ne kadar zaman geçti bilmem, sokakta birdenbire kızılı oğlanlı bir yaygara, bir şamata:

-Yip yip yuuu!!

-Kıy kıy kıyyy!!

-Sarı yılana ölüüüüm!

-Albay Bufalo Bil!

-Haloo Devey Kroket!

Haloo Vil Boney

-Rancır nerde?

-Dostumuz Doktor’la Konyakçı’yı da yanına alıp kuzeye gitti albayım!

-Tenkyu. O halde Bil Hikuk nerde?

-Beyaz Tüy'le Küçük Sü'yi arıyor!
-Şu halde işler karmakarışık gene?
-Karmakarışık albayım.

“Albay”ın başında kâattan bir kovboy şapkası, belinde kovboylarınkine benzetilmeğe çalışılmış bir kemer. Tıpkı tıpkısına kovboyların kemerleri gibi sarkık. İki yanında tenekeden iki mantar tabancası. Bizim mahalledeki şoförün oğludur bu.

...
Albay Bufalo Bil, değnekten atının üstünde, en önde, ardında kızlı oğlanlı haşarılar kalabalığı, elli odalı kocaman konağın önünden yıldırım gibi, çığlık çığlığa geçip, yazlık sinemanın duvarlarından içeri. Sinemanın bekçisi, yaz günleri tenekeden borusuyla mahalleyi çın çın öttüren, genç irisi bir delikanlı. Suyla ıslatıp sıkı sıkı taradığı gür, siyah saçları, güneş yanığı kalın kollarının, pazılarını gösteren kısa kollu mavi iplik gömleği, beyaz dikişli lâcivert kovboy pantolonuyla mahalle kızlarının sevgilisi.

Sinemaya giren “kovboylar”ı öfkeyle karşıladı. Ama nerde? Gözü dönmüş kalabalık, kim zaptedebilir?” (*Kovboylar*, İÇ,233-4)

İstanbul'dan Çizgiler adlı kitaptaki bu nüsha ötekilerden daha farklı. Anlatıcı değişmiş. Anlatıcı bir yazar. Belki Orhan Kemal'in kendisi. İlk iki öyküde mevsim ve soğuk vurgulanırken sonucuda bu öğelerden hiç söz edilmemiş. Ayrıca çocukların oyunundan uzaklaşarak annelerinin tutumuna gözler çevrilmiştir.

Kovboylar'la ilişkilendirebileceğimiz bir başka öykü de *Mantar Tabancası*'dır. Bu öyküde yine bir bayram günü kovboyculuk oynayan çocuklar anlatılır. Aynı mahalleden bir çocuk mantar tabancası olmadığından arkadaşlarının oluşturduğu takıma giremez. Buradaki anlatıcı da mahallenin dışından biridir ve oradan geçmektedir. Sigara almak için bir bakkala girdiğinde bakkalın önündeki bayramlık oyuncaklar, tabancalar ve çocuklar dikkatini çeker. Çocukların kullandığı dili ve oyunlarını bilmemektedir. İlk iki öyküde de kahraman bu özellikteydi ve bilgisizliğinden dolayı çocukların alayına uğramıştı.

“...Ayakları yalındı ama, temiz. Bayram şerefine annesi yıkamış olacak. Saçları taranmıştı ama, üstü başı eski püskü. Tabanca atan çocuğa koştu.

-Nolursun Altan âbi, ver bir tane de ben sıkayım!

Tabancalı çocuk belki duydu, belki duymadı. O sıra köşeden ellerinde tabancalarla koşarak gelen çocuklara doğru koştu. Sanki Amerikan çocuk romanlarının ünlü Pekos Bil'leri, Bufalo Bil'leri, Devey Krokot'leri, Kara Yılan Sarı Yılan'ları karşılaşmışlardı:

-Hello Devey Krokot!
-Hello Vil Boney!
-Tenkyu?
-Tenkyuu!!

Tabi bunları rasgele sıralıyorum, onlar kadar bu işleri, daha doğrusu bu dili nereden bileceğim?

Ne bu işler, ne de bu dil umurundaydı. Beni ilgilendiren deminki çocuğu.”
(*Mantar Tabancası*, İÇ, 209-210)

2- *Kız Evlat* (YYB) --- *Marilyn* (KK)

İçerik açısından benzeşen bu örnekte öykü adları farklı. **Yağmur Yüklü Bulutlar**'da öykünün adı *Kız Evlat*, **Kırmızı Küpeler**'de *Marilyn*'dir. *Kız Evlat*'ta Nurcan, diğerinde Melahat olarak geçen öykünün asıl kahramanı genç, kız lisede okuyan ve bir futbol takımında oynayan Doğan'la arkadaşır. Onunla ilişkisini öğrenen annesi çocuğu tutuklatmış, şimdi mahkemeye çıkmak üzere adliye koridorlarındadırlar. Kızın arkadaşları da mahkeme koridorunda onlarla birlikte dirler. Öykünün anlatıcısı olan kahraman da oradadır; kızlarla anne dikkatini çekmiştir. Kadınla konuşmaya başlar ve niçin orada olduklarını sorar. Kız hisımla söze karışır ve kocaya kaçtığıını söyler. Bu arada mübaşir onları çağırır. Biraz sonra kelepçeli elleriyle Doğan getirilir. Kızların hepsi Doğan'a tutkundur lar. Anlatıcı kızlarla konuşarak olup bitenin geri kalanını öğrenir. Öykülerin sonu farklıdır. *Kız Evlat*'ta kızlarla Doğan hakkındaki konuşmayla öykü biterken *Marilyn*'de mahkemeden çıkış anı verilerek öykü bitirilir. Kız, annesine isyan etmekte ve benim yerim kocamın yanı diye bağır makt a, kendisini evli saymaktadır. *Marilyn*'de öykü daha tamamlanmış bir yapı gösterir. *Kız Evlat*'ta anneye, *Marilyn*'de kıza dikkat çekilerek başlanır.

3- *Kim Kime* (YYB) --- *Üç Berduş* (KK)

Bu iki öykü de Gülhane parkında geçiyor. Kahramanları aylak üç arkadaşır. Bu aylaklık nedeniyle öykü *Üç Berduş* adını taşır. *Kimkime*'deki üç kişi de futbol meraklısı ortaokul talebeleridir. Hepsinin ortak özelliği parasız oluşlarıdır. Yemek ve sigaranın özlemine çekerler. Hepsi birbirine hava atar. Her birinin amcası, dayısı ve teyzesi zengindir, ama bunlara bir şey koklatmamaktadırlar. *Üç Berduş*'ta parkta konuştu kları anlatıcı vardır. Anlatıcı bu delikanlılara bir şaka yapar ve onları zor duruma düşürür. *Kimkime* de ise birbirine âşık bir kızla oğlan öyküye dahil olur. Âşıklar üç aylak gençten rahatsız olurlar.

“-Benim teyzenin apartmanları, mağazaları, hamamı bilem var ama...”
Üst yanını getirmez, utanır.
...var ama, kart karı kaptırmış kendini yirmi altılık bir Elazizliye, gözü dünyayı görmüyor! İnek, neredeyse elli beşinde.” (*Kimkime*, YYB,43)

“Hani dedenden bir beşlik iyi edecektin?

...

İbne moruk yahu, dünya kadar parası var, hasbi geçiyor.”

...

“-Zengin bir amcası var, Karun pezevenk. Çocuğa metelik koklatmıyor. Böyle dedeleri ne yaparsın sen olsan?...” (*Üç Berduş* KK,118)

Bu iki öyküde kahramanlar ve durumları aynıdır. Fark öyküye giren diğer kişilerdedir.. Birinde anlatıcı öyküye karışır, diğerinde parktaki iki âşık. Âşıklar üç aylak arkadaştan çekinirler. Masum sevişmeleri yarım kalır. *Kimkime*, *Üç Berduş'a* kıyasla zenginleştirilmiştir. Öyküdeki zenginliği, üç arkadaşın futbol merakları, büyük futbolcu olma hayalleri ve iyi bir transferle zengin olma ümitlerinin işlenmesi yaratır. Parktaki âşıklar da öykünün bir başka zenginlik ögesini oluşturur.

4- *Boyacı* (YYB) --- *İyi İnsanlar* (KK) --- *Amaan Boooyacı!* (İÇ)

Bu üç öyküde anlatıcının sürekli gittiği kahvede görüp tanıdığı yoksul, kalabalık ailesine boyacılık yaparak bakan çingene bir boyacı anlatılır. Ayakkabılarını boyatırken boyacıyla, ailesi, bazı sıkıntıları ve memleket meseleleri üzerine konuşurlar. *Boyacı*'da anlatıcı ve boyacıdan başka kahraman yoktur. *İyi İnsanlar*'da bu kadroya bir kişi daha eklenir: Kahvenin ocakçısı. Kıt kanaat geçinen ocakçı karısının hastalanması üzerine yoksul boyacıdan bile borç almıştır. Öyküde bu iki insanın dertleri aktarılır.

Amaan Boooyacı! adlı öyküde yine anlatıcı ve boyacı vardır. Burada boyacının öyküsü biraz daha işlenmiş ve genişletilmiştir. Bu kez boyacı daha büyük felakete uğramış ve düzeni tümünden bozulmuştur. Boyacı öyküsünün sonu, boyacının tekdüze yaşamını renklendirecek 300 liralık bir radyo hayaliyle bitiyordu. Ümitli bir sondu. *Amaan Boooyacı!*'da kahramana araba çarpmış, uzun süre hastanede yatmıştı. Çıktığında bir torunu trafik kazasında ölmüş, gelini öbür torununu alıp Edirne'ye kaçmış, karısı ise kör olmuştur. Oğlu yeniden evlenmiş ve bir de çocuğu vardır. Bu çocuk ölen torununun yerini doldurmadığından boyacı son derece üzgündür. Kısacası kendisi hastahaneden sağ çıkmıştır ama eskisinden kötü durumdadırlar.

Üç öykünün giriş kısımlarını karşılaştırmak için alıntılıyoruz:

“Ufak tefek, kara kuru, yüzünün derisi ta ensesine kadar kırış kırış. Sırtındaki ceket kırk yamalı.” (*Boyacı* , YYB,39)

“Her gün değilse bile çokluk uğradığım kahvelerin birinde tanıştım. Ufak tefek cıvıl cıvıl bir çingene. Elliyi aşkın. Torun sahibi. Pabuçlarımı boyarken boyuna anlatırdı: Devirlerin değiştiği, geçimin zorlaştığı, ekmeğin arslan ağzında oluşu, yedi başlı devlerin tuttuğu kaynaklar gibi bilinen şeyler.” (*İyi İnsanlar* , KK, 189)

“Çokluk çıktığım kahvelerden birinde tanıştım. Cıvıl cıvıl bir çingene. Elliyi aşkınmış ama, göstermiyordu. Göstermeyişi yüzündeki canlılık, gençlikten değil, ufak tefekliğinden. Oysa damat, torun sahibi. Pabuçlarımı boyarken boyuna anlatırdı:

-Aaaah beyim ne olacak bu devirlerin hali?” (*Amaan Boooyacı!*, İÇ,316)

Benzerliği göstermek için boyama eylemiyle ilgili bir alıntı yapıyoruz:

“Boya bakalım, dedim.

O öksürüklü, o öbür dünyaya göçmeyi kurtuluş sayan ufacak adamda bir derlenip toplanış! Avuçlarına tükürdü, birbirine sürerek adeta yağladıktan sonra, ona bu pis havada bile rızık gönderen Rabbine şükrettikten sonra başladı.” (*Boyacı*,YYB,40)

“-Boya bakalım!

İştahla fırladı. Boya sandığını kaptı, sevinçle geldi. Sanki dünyaları ona vermiştim. Kenarları kırış kırış gözlerinin bebeği elâ elâ gülüyor. Gömü bulmuş gibi.

İşe girişmeden önce sıkı bir besmele çekti. Bir duayı pıtır pıtır okudu...” (*İyi İnsanla*, KK,189)

“-Boya bakalım!

Boya sandığını önüne iştahla itti, fırçaları kaptı, başladı. Kenarları kırış kırış gözlerinin elâ bebekleriyle gülüyordu. Sıkı bir besmele, sonra fırçaları tozlu pabuçlarının üzerinde hızlı hızlı geçirmeğe koyuldu. Bir ara başını kaldırdı, usulcacık: -Ben hastayken dünya değişmiş be beyim.” (*Amaan Booyacı!*, İÇ,317-8)

5-*Hemşerim* (KK) --- *Hemşerim* (İÇ) --- *On Beş Kuruş* (YYB)

Anlatıcı bir kahvede oturmaktadır. Bir el kendisine saygısız ve teklifsizce uzanır. Bu İstanbul’a gelmeden önce top oynadığı kulüpte her türlü ayak işini yapan bir hemşehrisidir. Konuşur ve kahve içerler. Hemşehri anlatıcıya babasını sorar ve ondan saygıyla, övgüyle söz eder. Ardından onun ne iş yaptığını sorar. Anlatıcının da kayda değer bir işi yoktur. Cebinde ancak bir kahve içecek kadar parası vardır. Hemşehri kendisinin çok büyük ve zengin bir adam olduğunu anlatır. Anlatıcı ise zengin olanın hemşehrisi değil yanında çalıştığı taahhüt işleri yapan patronu olduğunu, onun da iflas etmesi üzerine hemşehrisinin işsiz kaldığını düşünmektedir. Hemşehri anlatıcıyla istediği yönde diyalog kuramaz. Çünkü anlatıcı bu zengin olduğunu iddia eden hemşehriye inanmamıştır. Beklediği ilgiyi bulamayan adam kızar ve içtiği kahvenin parasını ödemediği için gider. Giderken şu cümleleri söyler:

“Nefretle kahve kapısına doğru giderken, döndü, masaya tekrardan geldi:

Bu sırtımdaki elbise var ya, İngiliz kuponu. Böyle dört dene daha var evde!

İsmarladığı kahvenin olsun parasını vermeden, çıktı gitti.” (*Hemşerim*, KK,308)

“-Sen adam olmazsın!” dedi. “-Baban nerdeee sen nerde!” (*Hemşerim*, İÇ,314)

İki *Hemşerim* öyküsünün de konusu aynıdır. Anlatılanların sıralamasında ve dilin kullanımında farklılıklar vardır.

Birinde anlatıcı Sirkeci kahvelerinden birinde otururken hemşehrisiyle karşılaşır. Diğerinde kendi durumu hakkında bir paragraf tutan bilgi verdikten sonra hemşehrisini öyküye dahil eder. Bu kez oturduğu kahvenin adını verir: Paris Kahvesi’ndedir. Hemşehriyi de şöyle tanıtır:

“Sirkeci kahvelerinden birinde, bir masa ötemdekilerin yârenliklerine dalmıştım ki, parmakları altın yüzükler içinde, kıllı, kalın esmer bir el saygısızca uzandı. Başımı kaldırdım, o: Hemşerim!

Maşallahı vardı. Göbek, kelle kulak...buyur edemedim. Aksilik olur a, meteliğe kurşun atıyordum o sıra. Kendi kahve paramdan başka da meteliğim yoktu. Ama o buyur etmemi filan beklemedi, çekti bir iskemle, oturdu.” (*Hemşerim*, İÇ,309)

“Doğduğum memleketteki işim elimden alınmış, çaresiz, büyük şehre itilmiştim. Büyük şehrin beton, asfalt ihtişamını gözlerim görmüyor, tabanları delik pabuçlarımla her gün kilometreler tepiyordum. Ama ne dünyadan, ne de insanlardan ümidimi kesmemiştim, kesemiyordum. Bir gün bütün kötü şartların düzeleceğine, hiç olmazsa şartlarımı kendim düzenlemenin yolunu bulacağıma inanıyordum.

Böyle günlerden bir gün, “Paris kahvesi”nin masalarından birinde dirsek keyfi yapar, yapı işçilerinin yârenliklerini dinlerken parmakları altın yüzüklerle dolu, kıllı, kalın, saygısız bir el teklifsizce uzandı. Döndüm, o: Hemşerim. Maşallahı vardı. Göbek, kelle, kulak...

Buyur edemedim. Kendi kahve paramdan başka metelik yoktu cebimde. Ama o beklemedi buyur etmemi. İskemleyi çekti, oturdu.” (*Hemşerim*, KK,304)

Alıntılar hem benzerlikleri ortaya koyuyor hem hemşehri tipini tanıtıyor. İkinci alıntının ilk paragrafı da *On Beş Kuruş* (YYB) adlı öyküyle benzerlik gösteriyor. Hacim olarak diğerlerinden geniş ve içeriği de biraz farklı olan bu öyküde içeriğin zenginleşmesini anlatıcının geçmişi sağlıyor.

Memleketinde işsiz kaldığından zorunlu olarak İstanbul’a göçüşünü, iş arayışını anlatır. Hemşehrisine iş ararken rastlar. Hemşehrisi onu lokantaya davet eder, zengin olduğunu söylemiştir. Cebinde üç çeyrek yani on beş kuruş olan anlatıcı lokantaya gider. Yenilip, içilir; hemşehri bir ara sevdiği kızdan söz eder. Alıp geleyim tanışın der ve ayrılır. Bir daha dönmez. Bu kez hesap bir kahve parasından ibaret değil, tam tersine epeyce yüklüdür. Tam 22 lira 60 kuruş. Bu parayı o gece eve gidip karısından alarak öder. Bu İstanbul’a henüz göçmüş olan ailenin iş buluncaya kadar idare etmek zorunda olduğu son otuz lirasıdır.

İçerik biraz farklılaşsa da sorun ve vurgular aynıdır. Buradaki hemşehri tipi de iki öyküdekinin aynısı. Anlatıcı görevini yüklenen kahramanlar da aynı. Hatta bu anlatıcı Orhan Kemal’le de benzerlik gösteriyor. Orhan Kemal de kahvelerde parasız çok gün geçirdiğinden bu tipi çeşitli öykülerinde tekrarlar. Önce öykünün girişini alıntılıyoruz. Bir öncekiyle aynı olduğu hemen fark edilecektir.

“Yıllarca önce Çukurova’daki işim elimden alınmış, âdeta İstanbul’a itilmiştim. Buna babamın ölümü de rastlayınca, annem, babamdan kalanları kardeşler arasında pay etmişti.” (*On Beş Kuruş*,YYB,84)

Bir başka alıntıyla tipteki aynılığı ortaya koyacağız. Bu tip üç öyküde de kendisini zengin gösterir. Geçmişlerine vurgu yaparak artık o eski hemşehri olmadıklarını, farklı bir konumda bulduklarını ve özellikle de zenginleştiklerini vurgulayarak anlatırlar.

“-Vay, dedi, vay hemşerim...

Denize düşmüş, yılana sarılacak haldeydim. Ben de ona sahip çıktım:

-Sen ha? Burada ha? Hayrola?

Gözlerinin akı pembeleşmişti, ağzı içki kokuyor, konuşurken tekliyordu: (..)Üzerinde siyah bir elbise vardı. Smokine benziyordu. Ayaklarında rugan iskarpinler.

-Ben, diyordu, ben var ya bu ben?

-Evet?

-Senin bildiğin ben değilim. Babamın ölümünden sonra atladım Paris'e. Orada işletmecilik öğrenimi yaptım. Şimdi de memleketime döndüm. Allah yüzüme baktı, gelişimin haftasında, Boğaziçi'nin bülbül yatağı cennet bir köşesinde milyonluk bir otel kiraladım..." (On Beş Kuruş, YYB,86)

6- *Haysiyet Meselesi* (KK) --- *Cigara* (İÇ)

Bu iki öykü de içerik, kişiler, dil ve anlatım yönlerinden ortaklıklar taşımaktadır. Öykülerde bir çocuğun kaldırım kenarına düşmüş bir sigarayı alma girişimi üzerine anlatıcının yıllar önce yaşadığı buna benzer bir olayı ve onunla ilgili duygularını hatırlayıp aktarması konu edilir.

Öykülerde anlatıcı aynı özelliklere sahiptir. Kendisiyle ilgili anlattığı olay aynıdır. Anlatıcı Orhan Kemal'in kendisidir. Beyrut'ta yaşadığı dönemde sigaraya alışmıştır. Bir gün sigarasız kalır. *Haysiyet Meselesi*'nde kaldırımdaya duran bir sigara etrafında dolaşır, gördüğü terbiyeyi hatırlatan içindeki ben sigarayı almasını engeller. Öyküdeki anlatıldığı genç de sigarayı alamaz. O da içindeki benle çekişirken araya başka bir çocuk girer ve sigarayı kapıp gider. Kaldırımdaki sigarayı alamayan genç de kendisi gibi sonradan yoksul düşmüş, iyi terbiye görmüş biridir. Gencin öyküsünü onunla konuşarak okuyucuya aktarır.

Cigara'da, kaldırımdaki sigaranın peşinde olan genç çıplak ayaklı, hırpani kılıklı, bir serseri görünümündedir. O da sigarayı almak konusunda tereddüt içindedir. Anlatıcı araya girer ve kendisinin Beyrut'ta yaşadığı sigara öyküsünü anlatır. Bu öyküde sigarayı alıp uzunca süre arkasına bakmadan ta denize ulaşmaya kadar koşmuş ve orada içmiştir. Tekrar gence döner. Diğer öyküde anlatıcı gençle diyalog içindeyken, burada genç kendisini görmemektedir. Bu kez genç sigarayı alıp kaçır. Bu iki öyküde gençler kendisinin yaptıklarını tekrarlarlar. Birinde sigarayı alamamış, diğerinde alıp kaçmıştır. Adları değişik olan bu iki öyküde kendisinin vaktiyle gösterdiği iki tutumu yansıtmıştır. Olumlu ve olumsuz biçimiyle. İkisinde de içindeki benle savaşmıştır.

Bu iki öyküde anlatılanlar aynıdır. Gençler iki ayrı konumdadır. Biri serseri, diğeri güngörmüş ama, o an için parasızlardır. İhtiyaçları ise sigaradır. Anlatım açısından *Cigara*'da anlatıcı kendi öyküsünü blok olarak anlatmıştır. Çocuğun öyküsü çerçevededir. *Haysiyet Meselesi*'nde ise araya giren bir rakip vardır. Onun eylemine göre öykü genişler. Burada diyalog tekniği öykünün önemli ögesi haline gelir.

7- *Öteki* (KK) --- *Şen Dul* (İÇ)

Bu iki öykünün de konusu aynı. Bir avukat yazıhanesinde geçen konu diyaloglarla yürüyor. Kişileri, anlatıcı, şen dul, sekreter ve telefonla öyküye katılan terk edilmiş kocadır. Kendisini şen dul diye tanımlayan 21 yaşındaki kadın kocasını terk

etmiş ve boşanma davası açmıştır. Koca ise yalvararak, araya karısının arkadaşlarını koyarak barışmak ister. Kadın ise sevdiği bir başka gençle birliktedir. Avukat yazıhanesinde otururken telefonla arayan kocasıyla konuşur, onu bir başkasıyla aldattığını söyler. Adam buna rağmen kabullenir ve eve dönmesini ister. Kadın onun haysiyetsizliğine kızar ve erkeklerin yüz karası olarak niteler.

Şen Dul'da kocanın adı Necdet'ken, *Öteki*'inde Bülent'tir. *Şen Dul*'da sevilen kişi hayali gibi gösterilir ve adı geçmezken, *Öteki*'nde gerçektir ve adı Erdoğan'dır. *Öteki*'nde kadınların da adı verilmez. *Şen Dul*'da şen dulun adı Zerrin, sekreterinki Suna'dır. İki öykü arasındaki asıl önemli fark sonuçla ilgili anlatıcının yaptığı yorumdur. *Şen Dul*'da öykü dulun Erdoğan'la buluşmak üzere çıkmasından sonra anlatıcının "Ardında hafif bir şanuvaz kokusu bırakıp, çekip gitti" cümlesiyle biter. Buna göre kadın cephesi ferahtır. *Öteki*'nde kadın ve adamla ilgili şunlar aktarılır.

"Telefonu şırak diye kapadı. 'Şen dul'luktan eser kalmamış, sinir buhranına tutulmuştu. Kollarının üzerine kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Neden sonra doğruldu. Uzun siyah kirpiklerinde titreyen damlalarla yüzü büsbütün güzelleşmişti. Güzelleşmişti ama ben şimdi ondan çok 'Öteki'ni düşünüyordum.

Bu geceyi herhalde kuytu bir meyhanenin ruha kasvet veren musikisi içinde, masaya dayalı dirsekleri, avuçlarına aldığı zonklayan başı, yaşlı gözleriyle önündeki rakı kadehinde hayallediği 'Karısı'mı düşünerek geçirecektir.'" (*Öteki*, KK, 298)

8- *Ölür müsün Öldürür müsün?* (YYB) --- *Delil* (KK)

Konu yönünden birbirinin aynısı bu öykülerin iki ana kahramanı vardır. Biri anlatıcı, diğeri karşı güç konumundaki baba dostu yaşlı ve ters bir adamdır. Ek olarak çağa uyamamış, tutucu, kaba sofudur. *Ölür müsün Öldürür müsün?*'de bir esnaf kahvesinde karşılaşırlar, babası ve annesi hakkında konuşurlar. *Delil*'de anlatıcı aynı tutucu yaşlıyı adliye önünde elleri kelepçeli olarak görür ve merak eder. Geriye dönerek babasının ölümünden sonra bir esnaf kahvesinde karşılaşmalarını ve konuştuklarını aktarır. Öykülerin asıl ve ortak olan kısmı burada anlatılanlardır. Bu kısımdan sonra tekrar adliye binası önüne dönülür ve adamın suçunun ne olduğu açıklanarak öykü biter. Adliye burada çerçeveyi oluşturur, asıl öykü çerçeve içinde kalan ikinci öykünün kendisi ve tamamıdır.

"..Ne yapalım, ecel. Cenab-ı Allah'ın takdirine karşı gelemeyiz evlât, canını sıkma, üzme kendini, Allah onun alnına öyle yazmış. Takdiri tedbir bozamaz. Hepimizin gideceği yer orası. Üç gün evvel, beş gün sonra... El mukadder lâyütegayyer! Değerli adamdı, özü sözü doğru, müstakim adamdı. Eli açık, gönlü gani, yüreği merhametliydi. Fukara babasıydı da...

Kulağıma eğildi:

-Size bir şey bıraktı mı bari?

-Ne gibi?

-Kırık sırık, ev mev...

-Hayır..

-Nakit?

-Pek mühim değil, bu zamanda ehemmiyetli sayılmaz..

-Demek öyle? Eviniz tarlanız vardı ya?

-Sağlığında satmıştı..” (Ölür müsün Öldürür müsün?, YYB, 112-113)

“ -Takdiri ilâhi! Cenab-ı Allah’ın takdirini kısır tedbirlerimizle bozabilir miyiz?

Canını sıkma, üzme kendini, işi oluruna bırak!

Babamın ölümüne alışmıştık halbuki, üzüntüler filân geçmişti.

-...hepimizin gideceği yer orası! Üç gün evel, beş gün sonra. Elmukadder lâyütegayyer, elhükmilillâh! Mâmafih değerli adamdı, özü sözü doğru, müstakim adamdı. Fıkara babasıydı da değil mi?

-Galiba.

Galiba değil, muhakkak. Size bir şeyler bırakmadı mı bâri?

-Ne gibi?

-Kırık sırk, ev mev, tarla marla...

-Hayır.

-Hayır mı?

-Hayır.

-Nakit?

-Patlamak işten değildi:

-Mühim değil.

-Eviniz, tarlanız vardı ya ?

-Sağlığında satmıştı.” (Delil, KK, 248-9)

9- *Bono* (KK) --- *Teknik* (İÇ)

Bono ile *Teknik* öyküleri de aynı konuyu işliyorlar. Anlatıcı kahramanın elinde yazdığı yazılar ve senaryo karşılığında verilmiş bir bono vardır. İki öyküde de bonoyu tahsil etmeye gidince nelerle karşılaşacağını anlatır. *Bono*’da vadenin bitimine üç gün vardır. Üç gün sonra alacağı parayı nasıl harcayacağını, kendisine ayracağı yüz lirayla neler yapacağını, bonoyu almaya gidince muhasebecinin tavrının nasıl olacağını düşünür. Muhasebeciyle aralarında geçecekleri sıralar. Öykünün sonunda muhasebeciyle kavga edip karakola düşerler.

Teknik adlı öyküde ise kahraman, vadesi birkaç gün geçen bonosunu tahsil edecektir. Muhasebe servisini ve onun sıkıntılı, asık yüzlü muhasebecisini aklına getirir. Muhasebeye giderken patronla karşılaşır. Patron kendisini sevgiyle karşılar ve odasına alarak kahve, sigara ikram eder. Odacıyla muhasebeye parayı hazırlasınlar mesajı gönderir. Öğlene kadar oyalanır, bu arada muhasebeci yemeğe çıkar. Öğleden sonra da geçirilir, birkaç gün daha oyalanır bir türlü muhasebeciyle karşılaştırılmaz. Neden sonra muhasebecinin bacağının kalçadan kırıldığı haberi verilir. Alacağı bacağın iyileşmesinden sonraya kalmıştır.

İçeriği aynı olan öykülerde konunun işlenişi ve geliştirilmesi farklıdır. *Bono*’da aklıdan geçen seçenekler ve sonunda muhasebeciyle kavgası anlatılır. *Teknik*’te patronla karşılaşır. Muhasebeci somut bir kişi olarak öyküde yoktur. Burada patron

konuşur. Öykü patronun bulduğu değişik konularda anlattıklarıyla sürer. Muhasebeci bu arada bürodan uzaklaştırılır. Muhasebeci olmayınca parayı alamaz.

10- *Kart Kedi* (YYB) --- *Delifişek* (KK)

Bu iki öykünün de konusu aynı. Dış mekan, iç mekan, kişiler aynı. *Kart Kedi* diye nitelenen ve öyküye adını veren saçları beyazlaşmış ellilik bir erkek kahvede oturmaktadır. Kahvenin önünden geçen kadınlar, küçük işçi kızlar dikkatini çeker. Hovarda ve çapkın yaratılışıdır. Fırında çalışırken yaşadığı maceraları anlatır. Mahallenin kızlarıyla fırının arkasındaki odada yaptıklarını anlatıp kahvedekilere şehirli kız almamalarını öğütler.

Pek çok ögenin ortak olduğu öyküde bazı farklılıklar da vardır. *Kart Kedi*'de adam fırın sahibi, diğerinde akrabalarının fırınında hamurkardır. *Kart Kedi*'de kahveye sonradan gelirler, yanında genç arkadaşları vardır, onlarla sohbet eder ve onların isteği üzerine fırın macerasını anlatır. *Delifişek*'te tek başına kahvede oturmaktadır. Yoldan geçen kadının tökezlemesi üzerine ortaya seslenir ve tanımadığı kahve halkıyla diyalog kurar bu arada fırın macerasını anlatır. Bir önemli fark da *Kart Kedi*'de kahvede biten öykü, *Delifişek*'te dışarıya taşar. Anlatılanları dinleyen delikanlı bir özdeşlik kurar, kızkardeşini, mahallenin fırınına düşünür, büyük bir öfkeyle eve gider, kardeşine sokağa çıkmayı yasaklar.

Kart Kedi'de dışarda işçi kızlar, diğerinde yanında çocuğuyla alışverişten dönen bir kadın vardır. *Kart Kedi*'deki gençlerden biri de aklına kızkardeşini getirerek önce alınır da sonradan bunun üzerinde durmaz.

11- *Haksız* (YYB) --- *Ukala* (İÇ)

Bu iki öykü dolmuş kuyruğu bekleyen insanların sıraya girmek istemeyen bir başka yolcuya olan tepkileri ile yolculuk sırasında trafikte yaşanan kimi durumları ve bu durumlara karşı şoförün ve yolcuların tutumlarını anlatıyor. Sıraya girmek istemeyen yolcuya ilişkin haksız ve ukala nitelermeleri öykülere ad olmuştur. Her iki öyküde de sıra tanımayan kişiye ekselans denilerek alay edilir.

İki öykünün farkı ise şoförün tavrıdır. *Haksız*'da olumlu, yumuşak, anlayışlı, saygılı bir şoför tipiyle karşılaşırız. Bu, genel şoför tipine aykırıdır. Trafikteki olumsuz gelişmelere karşı son derece soğukkanlı yaklaşır. "Yolcu ve yaya her zaman haklıdır" ilkesine bağlıdır. *Ukala*'da ise tam tersi bir şoför tipi vardır. Sinirli, başkalarına ve müşterilerine saygısız, kabadayı şoför tipi. O günün geçerli şoför tipine daha yakın. Öykülerde şoförlerin aynı olay ve durumlara tam tersi bir noktadan yaklaşımı verilir. Böylelikle aynı olaya ayrı açılardan yaklaşan iki öykü ortaya çıkar.

12- *Dolmuşta* (İÇ) --- *Yerli Turist* (KK)

Bu iki öyküde ailesi tarafından istemediği halde zengin biriyle evlendirilen bir İstanbul kızının gittiği yerdeki yaşama ayak uyduramayıp İstanbul'a gelişi ile

Beyoğlu'nda geçirdiği zaman dilimi ve taksiyle yaptığı kısa yolculukta şoför ve bir yolcuyla ilişkisi anlatılıyor.

Dolmuşta öyküsü kadının bir güney şehrindeki on aylık yaşantısından bunalıp kendini İstanbul'a atışıyla başlar. Tünel, Taksim arasındaki ana caddede birkaç tur atar. Sonra Taksim'e gitmek için bir taksiye biner. Şoförle çok senli benli olur. Dikiz aynasından kendini gözetleyen şoföre cömert davranır. Şoför onun kötü bir kadın olabileceğini düşünür. Daha sonra dolmuş taksiye omzunda fotoğraf makinesiyle bir genç biner. Kadın ona da cömert davranır. Adamın ilgisizliğine kızar. Kadın taksiyi durdurup para uzatır, genç adam araya girer, izin isteyip taksi parasını öder ve birlikte arabadan inmeleriyle öykü biter.

Yerli Turist'e kadının tasviri ve Beyoğlu'ndaki gezintisi ile başlanır. Bu kısım diğer öyküde kısa tutulmuştur. Kadının giyimi kuşama mart soğukunda paltosunun altındaki gömleğinin göğüslerini açık bırakışı tasvir edilir. Kadın caddedeki herkesin dikkatini çekmektedir. Bir taksi durdurur. Şoförle diğer öyküdeki diyaloglar burada da tekrarlanır. Aynı gazeteci taksiye kadının isteğiyle alınır. Genç adama bacaklarını yine cömertçe sergiler. Genç diğer öyküdeki gibi rahatsız olur, hatta kadının eteğini çekerek bacaklarını kapatır. Kadın sinirlenir, parayı ödeyip taksiden iner. Gazeteci genci de indirir ve koluna girer. Bundan sonra Anadolu'daki evliliğini ve sıkıntılarından bir gün de olsa kurtulmak için İstanbul'a gelişini anlatır. Adamın evi ya da garsoniyerine gitmeyi teklif eder. Ertesi günü yolları ayrılacak ve kadın eski yaşantısına dönecektir.

Bu öyküde karşılaştığımız kadının evlendiği Anadolu zengin koca tipine *O Kadın* adlı bir başka öyküde de rastlıyoruz. Kadın tipinin benzerliğini örneklemek için üç öyküden birer parça alıntılıyoruz:

"...Anadolu'nun bilmem neresinde celep, bakkal, tüccar falan. Kadın da ailesinin bir tek kızı. Adam babasına binlikleri gösterince hemencecik razı olup nikâhını kıydırmış olabilir mi pekâlâ. Nikâh başka, sevgi, hele aşk başka. Herifin ardına takılmış; ama onu hiç sevmemiştir." (O Kadın, KK, 176-7)

"...Baba asık yüzüyle dükkânına döner, kendi gibi celep mi, bakkal mı, tüccar, müteahhit mi her neyse, kaç vakittir akraba olmaktan söz açan kırk beşliğe 'peki' der. Ortada binlikler döner. Para su gibi harcanır." (O Kadın, KK, 178)

"Su katılmamış Cihangirli'yim anam babam. Üç ay Anadolu'da kaldıksa silindik mi defterinden İstanbul'un?" (Yerli Turist, KK, 105)

...
"Nasıl anlatmalıydı ki ailesinin hemen hemen zorla verdikleri Anadolu kaba saba bir adamla köylerde hamur tahtaları, öküz camız böğürtüleri, beygir kişnemeleri arasında çıldırarak hallere girmiş, kocasının, kocasından geçtim, kayınbabasıyla, kaynana, görümcelerin yabanıl kaba, kubat havasından kurtulunca İstanbul'da bir gün, evet sadece bir gün İstanbulluların istediğince yaşayacaktır." (Yerli Turist, KK, 106)

“Sıcak bir güney şehrine gidip, kaba saba kocasının bayağılıklarına dayanamayarak oradan kopuncaya kadar geçen zaman topu topu on ay sürmüştü. Yerde, yuvarlak hamur tahtası etrafına çevrenip bağdaş kurarak yenilen yemek, tandır denilen bir çeşit köy fırınında haftadan haftaya pişip, piştiğinin ikinci günü takır takır bayatlayan, kapkara toprak rengini alan ekmeğe, çiy köfteler, bulgur pilâvlar filân. İstanbul’daki arkadaşlarının ‘ideal’ dedikleri bir sap kiraza benziyen vücudunu hayli bozmuş, belini kalınlaştırmış, hattâ az buçuk göbük yapmağa bile başlamıştı.”

..
Kocasını, evini barkını, her şeyini bırakıp atmıştı kendini İstanbul’una.” (*Dolmuşta*, İÇ,329)

Birbirine benzeyen öyküleri ve aralarındaki benzerlikleri değerlendirdikten sonra bu benzerliklerin nedenleri üzerinde durmak gerekecektir. Orhan Kemal’i böyle tekrara düşüren neydi?

Bunun başta gelen nedeni Orhan Kemal’in çevresi ve dünyasıdır. O önce yakın çevresine bakıyor, orada gördüklerini yazıyor. O çevredeki kişileri ve onların sorunlarını işliyor.⁶ Bu onun yazarlık anlayışıyla da ilgili. İyi tanımadığı çevre ve insanları yeterince anlatamayacağına inandığı için onlara yönelmiyor. Kahvelerde oturmayı seven Orhan Kemal, burada her gün karşılaştığı insanları ve onların dünyalarını anlatıyor. Bunların içinde işsizler, ununu eleyip eleğini asmış yaşlılar, bir mantar tabancası alamadığı için bayramı gözü yaşlı geçiren çocuklar var. Ağabey, baba baskısı altında büyüyen kenar mahallenin genç kızları, cinsel açlık içindeki aylak delikanlılar, işçi kızlar ve kadınlar var. Çok iyi bildiği bu çevre ve insanları sürekli anlatınca ister istemez tekrarlar oluşuyor. Bunların nasıl konuşup neler söyleyebilecekleri bile Orhan Kemal’in zihninde otomatik olarak beliriyor. Bu otomatiklik de standartlara ve tekrarlara yol açıyor.

Burada önemli olan bir nokta da Orhan Kemal’in bunların farkında olup olmadığıdır. Romanları açısından bakılırsa bunların bir kısmının farkındadır. Ayrıca bu konuda eleştirmenlerin söyledikleri de var. Romanlarında tekrara düştüğü yolunda eleştiriler alıyor. Bunlara cevaplar da veriyor.⁷ Bununla birlikte romanlarını fırsat buldukça gözden geçiriyor.

⁶ Orhan Kemal daha çok işçiler, köylüler ve yoksul insanları anlatmaktadır. Öykülerinde varlıklı kişiler çok az yer alır. Neden hep bu kişileri anlattığı konusunda Dost dergisinin 2.cilt 9.sayısındaki (Haziran 1958) söyleşiye verdiği yanıtta bakılabilir. Yine kişiler konusunda Nurer Uğurlu’nun **Orhan Kemal’in İkbâl Kahvesi** adlı kitabının 44,45,63,91,115,156,195 ve 409. sayfalarına bakılabilir.

⁷ Fethi Naci başka eleştirilerle birlikte Orhan Kemal’in kendini tekrar ettiğini söylüyor. Orhan Kemal bu eleştiriye kızıyor. Fethi Naci’nin Pazar Postası’ndaki eleştirisine verdiği yanıtını şöyle bitiriyor:

“...çok söyledim, gene tekrarlayayım..Fethi Naci benim eleştirmenim değildir..

...

Evet, Orhan Kemal hiç kimseye gebe olmadığı için kendini tekrar ediyor, yazdıklarına çekidüzen vermiyor!..” (OKİK,Tarihsiz:426; kitabın 424 ve 425. sayfaları da aynı konuyla ilgilidir.)

“..uzun yıllar, yazdıklarım ile ailemi zar zor geçindirebiliyordum. Çok ağır zamanlar oldu, ama ben geri dönmek kararındaydım.. Yazar yazmaz baskıya vermek zorunda kalıyor, yazdığımı bir kere bile okuyamıyordum.. Şimdi yeniden geriye dönüyor, bazı romanlarımı yeni baştan işliyorum.. Şimdiki biçimlerinde kalmalarına gönlüm razı değil.. ‘Bereketli Topraklar Üzerinde’ gibi.. ‘Murtaza’ gibi.. Ne bileyim, ‘Eskici ve Oğulları’ gibi..” (OKİK, 155)

“Bana bak Hadi, biliyor musun elime şöyle biraz para geçse, kira, tencere derdi olmasa, bir de çocuklar okuyup kendilerini kurtarsalar, ilk işim bütün yazdıklarımı yeniden yazmak olacak..” (OKİK,206)

Birinci alıntıda romanlarını gözden geçirdiğini söyleyen Orhan Kemal, ikinci alıntıda gözden geçirme işlemini tüm yazdıklarına yaymak istediğini belirtir. Bu yazdıkları arasında öyküleri var mıdır? Orhan Kemal romanlarında gösteremediği titizliği öykülerinde gösterdiğini bir söyleşide Ümit Yaşar’a söyler (Ümit Yaşar,1952:150). On bir yıl sonra bir başka söyleşide öykülerinde titiz ve özenli olduğunu şu sözleriyle pekiştirir:

“Vaktim ve maddî şartlarım uygun olsa romanlarımı aşırı bir titizlikle, kılı kırk yarararak hazırlar, sonra yayımlardım. İşte bu yüzden olacak, romanlarımda gönlümce gösteremediğim özeni kısa birer deyim aracı olan hikâyelerimde gösteriyorum.”(Kanıpak,1963:6)

Bu söyleşilerdeki görüşleri dikkate alınarak, Orhan Kemal öykülerinde titiz olduğu kabul edilirse öykülerini yeniden ele almayacağı sonucu çıkarılabilir.

Romanlarındaki tekrarlar eleştirilenlerce fark edilmiş, Orhan Kemal de bunu kabul etmiş ve gerekçelerini söyleyerek kendini savunmuştur. Ancak öykülerindeki tekrarları fark etmesinin kendisi için kolay olmayacağı düşünülebilir ya da savlanabilir. Eleştirilenlerin de bu benzerlikleri belirlemesi kolay değildir. Çünkü öyküler daha küçük ve bağımsız birimler. Perakende olarak ve uzun aralıklarla okuyucunun karşısına çıktıklarından onları karşılaştırmak ve benzerlikleri belirlemek güç olmaktadır. Ancak öykülerdeki cümleler arasında öyle benzerlikler var ki bunların farkına varılmaması ya da tesadüfen oluşması olanaksız. Bu yüzden eleştirilenler fark etmese de Orhan Kemal bunu fark edecektir.

Orhan Kemal’in öykülerindeki tekrarlar üzerinde pek durulmamıştır. Hulki Aktunç Türkiye Defteri’ndeki “Orhan Kemal’in Bütün Hikayeleri” başlıklı yazısında öykülerinin sayısını 163 olarak belirlerken bazı öykülerinin tekrar olduğunu söyler ve bunları 163 rakamının dışında tutar (Aktunç,1974:10). Aynı yazının ilerleyen bölümünde İşsiz adlı kitabı değerlendirirken on iki öyküden altısının daha önce **72. Koğuş**’ta yer aldığını söyler ve sadece adlarını vermekle yetinir. Üzüntü, Pervin ve Numaracı herhangi bir ad değişikliğine uğramadan yer alırlar. **72. Koğuş**’taki *Abla*, *Üçüncü Adam*, *Umum Müdür* öyküleri **İşsiz**’de *Kömürcü*, *İşsiz*, *Babalar ve Oğullar* adlarıyla yer alırlar. (Aktunç,1974:76). **72.Koğuş** ve **İşsiz** bugün bağımsız kitap olarak basılmadıklarından bu öykülerin tekrar olma durumları ortadan kalkmış olmaktadır.

Bu benzerliklerle ilgili olarak yapılacak yorumlardan biri de bazı öykülerini yeniden işlediğidir. Yukardaki alıntılar bu işlemi tüm yazdıkları için yapmak istediğini ortaya koyuyor. Üç romanı için bu işlemi yaptığını da söylüyor. Görülüyor ki önce romanlar bitecek, sonra zaman kalırsa diğerleri gözden geçirilecek. Dolayısıyla kendi söylediklerini dikkate alırsak öykülerini yeniden ele alması söz konusu olamaz.

Bir başka yorum ise bazı öykülerinin adını değiştirip yeni gibi sunmak. Adı değişen ama içeriği benzeyen öyküleri var. Yazımızdaki öykülerin çoğu bu özelliğindedir. Ancak bu öyküler her yönüyle eşit değiller. Yeni motifler eklenerek öyküler genişletilmiş, anlatım tekniklerinde değişiklikler yapılmıştır. Dil ve üslup açısından da farklılıklar vardır. Cümlelerdeki değişiklikler de dikkati çekmektedir. İncelediğimiz öyküler içinde her yönüyle aynı olup da sadece adı değişen öykü bulunmamaktadır.

Kovboylar, Hemşerim gibi aynı adı taşıyan, içeriği benzeyen ama bazı farklar da bulunan öyküler için ne denilebilir? Bunun için iki yorum yapılabilir. Öykünün ilk şekli alınır, üzerinde yeniden çalışılır. Cümleler yeniden kurulur. Yeni motifler eklenir, olayların sıralanışı değiştirilir. Bizim üzerinde durduğumuz öyküler bu özellikleri taşıyor. Bu yorum geçerli olabilir mi? Orhan Kemal bilinçli olarak bunu yapmış olabilir mi?

Had safhada maddi sıkıntı çekmesi ve ailesini geçindirmek zorunda olmasının Orhan Kemal'i buna ittiği düşünülebilir. Bunun bir yol olarak Orhan Kemal'ce kabul edildiği düşünülürse, benzerlik gösteren öykü sayısının çok daha artması gerekir. Seçilen ya da girilen bu yol tüm öykülere uygulanabilir. Orhan Kemal'de bunu göremiyoruz. Belki belli sayıda öykü için bu yolu bir çeşitleme olarak görmüş ve uygulamış olabilir.

Geçim sıkıntısı çekmesi, çok ve hızlı yazması Orhan Kemal'i para kazanmak için eski öykülerini bazı değişikliklerle yeni gibi sunuyordu düşüncesine götürmemelidir. Çünkü Orhan Kemal geçim işini çoğu kez senaryodan sağlar. Gazetelere yazdığı yazıları da buna ekleyebiliriz. Orhan Kemal edebiyat alanındaki eserlerinde titizdir, bu yolda tüm olumsuz koşullara rağmen azami çabayı gösterir. Onun şu sözlerini de unutmamak gerekir:

“..yüzlerce hikâye, roman, senaryo ve tiyatro yazdım.. Kalemimden başka geçim imkânım yok..Ama kalemimi hiç mi hiç ‘daha iyi geçim için’ araç olarak kullanmadım, satmadım.. Sanat çabalarım, yeniyi, doğruyu, ileriye bulmak, kendimi aşmak içindir.” (OKİK, 91)

Yazımızda Orhan Kemal'in bazı öykülerinin tekrar olduğunu belirleyip, bu tekrarların nedenlerini aradık. Belirlediğimiz nedenlerin biri ya da birkaçı bu tekrarların oluşmasında rol oynamış olabilir. Biz elimizdeki bilgi ve belgeleri ortaya koyduk. Buna bağlı olarak okuyucu da bir düşünceye varacaktır. Son söz olarak biz düşüncemizi şöyle özetleyebiliriz: Hızlı ve çok yazmak zorunda kalan Orhan Kemal bazı öykülerini de yeniden ele alıp işlemiş, bu öykülere yeni motifler ekleyerek genişletmiş ve zenginleştirmiş, öncekinden farklı sonuçlarla öykülerini bitirmiştir. Öz büyük oranda

benzerken biçim, dil ve üslup açılarından farklılıklar yaratmıştır. Adı değişip de içeriği bütünüyle aynı kalan bir öyküsü yoktur. Bu öykülerin bazılarında aynı olaya iki ayrı son yazılmıştır. Aynı duruma iki ayrı noktadan yaklaşmıştır. Orhan Kemal'in öykü kitaplarının yeni baskılarında bu öykülerin biri esas alınıp diğerleri çıkarılarak tekrarlar ortadan kaldırılabilir. Bu durumda da hangi varyantın dışarda kalacağı bir sorun oluşturacaktır. Buna karşılık ikinci bir yol olarak okuyucunun bu varyantlardan yoksun bırakılmaması düşünülebilir. Böylelikle yazarla okuyucu arasına da girilmemiş olur.

Kısaltmalar:

İÇ: İstanbul'dan Çizgiler
DHV: Dünyada Harp Vardı
KK: Kırmızı Küpeler
OKİK: Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi
YYB: Yağmur Yüklü Bulutlar

Kaynaklar:

Aktunç, Hulki (Ağustos 1974), "Orhan Kemal'in Bütün Hikâyeleri", Türkiye Defteri,S.10.
Altınkaynak, Hikmet (2000), Orhan Kemal'in Hikâyeciliği, İstanbul: Adam Yayınları.
Bezirci,Asım (1984), Orhan Kemal 2.b.,İstanbul:Tekin Yayınevi.
Kanıpak, Süreyya (Kasım 1963), "Dünyada Harp Vardı ve Orhan Kemal" (Söyleşi), Yelken, S.81.
Orhan Kemal (1996), Kırmızı Küpeler 3.b., İstanbul: Tekin Yayınevi.
----- (1996), Yağmur Yüklü Bulutlar 3.b., İstanbul: Tekin Yayınevi.
----- (1971), İstanbul'dan Çizgiler, İstanbul: Sinan Yayınları.
----- (1963), Dünyada Harp Vardı, İstanbul: Ataç Kitabevi Yayınları.
Uğurlu,Nurer (?),Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi, İstanbul: Cem Yayınevi.
Ümit Yaşar (26.12.1952), "Sevilen Sanatçılarla Konuşmalar:Orhan Kemal", Yelpaze C.6 S.11.